

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1937-38

OPERA UREDNIK: M. BRAVNIČAR

A. FOERSTER - M. POLIČ:

5 GORENJSKI SLAVČEK
OPERA V III. DEJANJAH

Din 2-50

Izhaja za vsako premijero

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1937/38 ♪ ŠTEV. 5

OPERA

UREDNIK: M. BRAVNIČAR

A. FOERSTER - M. POLIČ:

GORENJSKI SLAVČEK

PREMIERA 20. NOVEMBRA 1937

»Gorenjski slavček«, ki uživa med vsemi slovenskimi glasbeno dramskimi deli največjo poljudnost, je doslej doživel največje število uprizoritev in predelav. Ti dejstvi dokazujeta, da ima to delo odrsko jedro, ki privlačuje občinstvo in s katerim vabi odrske veščake, da se z njim ukvarjajo in mu skušajo oskrbeti čim boljšo obliko. Čeprav spada »Gorenjski slavček« med najstarejše slovenske izvirne opere, datira njegova poljudnost šele od 1. decembra 1922. leta, ko je prišel na narodni praznik v novi obleki na naš oder. Pred tem datumom je »Slavček« le bolj poredko zažvrgolet in njegovi uspehi so bili bežni.

Prvič je bil »Gorenjski slavček« uprizorjen 27. aprila l. 1872. Na lepaku je bil označen kot »lirična opereta v dveh dejanjih. Spisala Lujiza Pesjakova. Godba A. Foerster«.

L. 1870. je kranjski deželni zbor na predlog poslanca dr. Val. Zarnika razpisal nagrade za izvirno slovensko dramo, za dve izvirni glasbeno dramski deli (opero 250 gld., opereto 200 gld.) in za dve besedili (po 75 gld.) Takratni regens chori pri Sv. Nikolaju in učitelj petja na gimnaziji Anton Foerster je na ta razpis vložil »Gorenjskega slavčka«. Delo je pregledal in ocenil tudi znameniti

skladatelj »Prodane neveste« B. Smetana in Foersterju je bila dodeljena nagrada. Po uspeli prvi uprizoritvi in reprizi sta skladatelj in libretistka delo temeljito predelala v »lirično komično opero v treh oddelkih«. Takšno so prvič uprizorili 30. oktobra 1896. in jo še dvakrat ponovili v isti sezoni. V tej obliki je bil tiskan in pri Glasbeni Matici (l. 1901.) založen klavirski izvleček »Gorenjskega slavčka«. Ta prva predelava, ki sta jo opravila avtorja, je bila v veljavi do l. 1922., ko sta režiser prof. O. Šest in prof. K. Jeraj opero scenično in glasbeno približala okusu občinstva, da je ostala stalno v sporedu našega gledališča. Jerajeva in Šestova priredba je v osnovi ostala blizu izvirnika. Snov je razdelila v tri dejanja. Z enotno sceno, z okrajšavami in s pregrupacijo posameznih epizod je bil dosežen izreden tempo v dejanju in učinkoviti zaključki dejanj. Glasbeni del je bil prirejen po scenični potrebi. Ta druga priredba, ki je ob skladateljevi navzočnosti doživela 1. decembra 1922. izreden in zvest uspeh, je v ljubljanski operi uživala naklonjenost občinstva do tretje priredbe l. 1929. Tega leta je prišel »Gorenjski slavček« zopet na oder v delno izpremenjeni obliki, »to pa zato«, pravi prireditelj ravnatelj M. Polič, »ker se hoče komponistu približati bolj, kot ob premieri 1922. leta. Marsikatero črtano mesto in marsikakšna arija se bo pela sedaj po krstni predstavi zopet prvič. S tem pa seveda delo še ni izčrpano in preteklo bo morda še nekaj let, dokler ne bo ležal »Slavček« pred nami v popolnoma prečiščeni formi, ki bo jasno kazala bistvo in značaj komponista. To je delo za spretnega, nadarjenega in vztrajnega muzika — težko delo, a brez dvoma hvaležno«. (Gledališki list št. 5., 13. okt. 1929.)

Ravnatelj M. Polič najbrže pred osmimi leti ni slutil, da si prerokuje četrto priredbo »Gorenjskega slavčka«. Letos ob 100letnici skladateljevega rojstva se mu je prilika ponudila sama.

Od 1922. leta dalje je doživel Foersterjev »Gorenjski slavček« 58 uprizoritev. To delo se je prikupilo našemu človeku, ker iz njega veje vonj po domači zemlji, ker iz njega zvenijo naše narodne pesmi. Marsikdo se bo vprašal, čemu je bila prav za prav četrta priredba potrebna, če je delo imelo že v prejšnjih priredbah tako velik uspeh? Upravičenost in potreba bo utemeljena v razliki med umetniško kakovostjo stare in nove izdaje »Gorenjskega slavčka«. Čim večja

ANTON FOERSTER

bo razlika umetniške kakovosti, tem večja je bila nujnost priredbe. Dopadajenje ni vedno merilo za umetniško vrednost dela. Čeprav so bile prejšnje izdaje odrsko učinkovite, niso (posebno v glasbenem oziru) dosegale nivoja povprečne opere, sposobne osvojiti nedomače občinstvo. Foersterjeva neblogljena inštrumentacija je bila že dolgo potrebna temeljitih retuš; oblikovni koncept je bil docela raztrgan, zakrivila so to delna popravila, krajšave ali dodatki. Pri takšnem stanju je bilo na mestu samo dvoje: popolna in temeljita ter končna predelava ali pa pustiti delo kakršno je bilo. Ravnatelj M. Polič se je odločil, da ostvari potrebo temeljitega prenovljenja in oskrbi »Gorenjskemu slavčku« odrsko obliko in glasbeno obleko, ki naj premesti tehnične pomanjkljivosti tej poljudni folklorni slovenski operi iz časov narodnega prebujenja. Poličeva nova odrska oblika »Gorenjskega slavčka« se ne drži več zvesto izvornika. Fabula in scenarij sta nova, prav tako tudi besedilo. Dejanje je bolj pestro, a dramatski konflikti utemeljeni in zgrajeni po pravilih odrske tehnike. Glasbeni material je Foersterjev, izdelava, izpeljava ter inštrumentacija Poličeva. Mnogo lepih in vrednih odstavkov je zopet našlo svoje mesto v tej novi partituri. (N. pr. v II. dej. duet med Minko in Champignyjem »Sreča ti poklanja sama čudežen dar...« ter duet med Minko in Jankom v III. dej., dalje dve frazi v duetu v I. dejanju i. t. d.)

Prvi Foersterjev koncept je bil delan po načelih opere po številkah (Nummeropere) z vmesno prozo. Pri predelavi iz operetne oblike v operno l. 1896. je skladatelj oblekel prozo v glasbeni recitativ in jo prekomponiral. Posamezne zaokrožene glasbene točke je zvezal s preludirajočo glasbo, orgeljskega značaja in s tem razbil stilno enotnost prvotne zasnove. Tretja predelava je imela pred očmi v prvi vrsti odrsko učinkovitost, njej se je podredil tudi glasbeni del opere. Iz števila uprizoritev je razvidno, da je svoj smoter in namen dosegla v polni meri.

Poličeva priredba je med vsemi dosedanjimi najbolj prevratna in dalekosežna. Poleg novega besedila in scenarija, ki ju je M. Polič oskrbel skupno z J. Vidmarjem, ima v glasbenem delu novo barvo in nov tok s spretnejšo tehnično izdelavo. Njena celotna oblika pa je pridobila enotnost in pravilnejšo operno konturo.

Skromna slovenska operna literatura se je obogatila s predelanim »Gorenjskim slavčkom« za klasično odrsko delo iz Čitalniške dobe v izčiščeni in izdelani obliki ter prepojeno z novim življenjskim sokom. Upamo, da mu bo občinstvo ostalo zvesto, kakor doslej.

M. Bravničar.

Novo predelani »Gorenjski slavček«

Nujnost predelave »Gorenjskega slavčka« je bila na dlani. To sem spoznal l. 1925., ko sem ga prvič slišal in videl na odru. Iz samega klavirskega izvlečka si prej nisem mogel ustvariti jasne slike o tem. Mislil sem dolgo, da se bo dela lotil kdo drugi izmed naših ustvarjajočih muzikov. Letos, ob 100letnici avtorjevega rojstva pa je stvar postala pereča. Dela si v dosedanji obliki že radi instrumentacije nisem več upal postaviti na oder. Marsikatera lepa glasbena misel je v tej instrumentaciji prihajala le skažena do ušes poslušalcev ter ni mogla doseči pravega učinka. Ko pa je že bilo potrebno stvar znova instrumentirati, to je, napisati novo partituro kakih 600 strani, se je čisto umevno porodila tudi misel nove tekstovne podlage. Kajti največja krivda nedovršenosti in naivnosti v tej operi je tičala ravno v bornem in po večini nesmiselnem besedilu. Tedaj je bilo potrebno najti nov libreto. Seveda se je novi tekst moral naslanjati na glasbeno gradivo, če mu nisem hotel delati sile. Od začetka mi je bilo jasno, da je treba nekaj točk prvotnega Slavčka (Ave Marija, preizkušnja glasov, tenorjeva arija, francoska chasona i. t. d.) pustiti oblikovno v glavnem nespremenjene, ker so dobre. Zato je bilo nujno, da se pri sestavi libreta to upošteva. Tako je prav za prav novo besedilo zraslo iz glasbenega okvirja. Tudi osebnosti so po svoji koncepciji bile posrečene, čeprav samo skicirane. Zato jih je bilo treba ohraniti ter jih le postaviti v situacije, ki bi jim pripomogle do večje plastike in izdelanosti. Iz teh pogledov je dobila predelava svojo smer. Okrog posameznih likov sem grupiral Foersterjeve glasbene domisleke ter jih po potrebi

izpopolnil in izpilil. Seveda je včasih bilo nujno spremeniti celo karakter kakšne glasbene misli. Sicer pa le v redkih primerih in le tam, kjer je bilo evidentno, da je že v prvotni obliki bila karakterizacija alterirana. Največja težava je seveda bila v izredno veliki fragmentarnosti stare partiture, ki je nastala na podlagi že grajenega teksta. V večini primerov je Foersterju uspelo le skicirati posamezne glasbene misli, kajti izredno suhoparni in nezanimivi tekst ga je venomer silil k ustvarjanju vedno novih fraz. In teh je bilo v tej partituri nakopičenih za dve operi in celo več. Le izdelati jih je bilo treba in postaviti v pravo razsvetljavo! Seveda se to sliši precej enostavno in preprosto, čeprav v resnici ni tako lahko. Ali pa če hočete, celo lahko, le pravi ključ je bilo treba najti in vrata so se odpirala kar po vrsti. To sem često občutil. V scenah, ki so bile komponirane od začetka logično in naravno se je glasba dala oblikovati brez težav in ne da bi originalu delal silo. In to mi je v prvi vrsti bilo pri srcu. Kjer sem občutil kak odpor v materiji sem rajši popustil in iskal drugih možnosti. In našle so se. Tako je delo potekalo brez velikih težav in največja zadrega je bila prav za prav v tem, kako spraviti ves porabni glasbeni material v novo partituro, ne da bi vsled tega nastale škodljive dolžine ali pa prisiljene situacije. Koliko se nam je to posrečilo bo seveda šele pokazala izvedba. Ker je z novim libretom vstopila v dejanje »Slavčka« tudi francoska vojska (francoski boji l. 1809. pri nas) je bilo predvsem potreba najti ustrezajoče glasbene fraze, katerih ritem bi se predstavi o francoskih vojaki prilegel. Posrečilo se mi je najti izmed doslej izpuščenih delov nekaj takih mest, ki sem jih z nebitvenimi spremembami uporabil pri koračnici v prvem dejanju in v sceni Ninone v II. dejanju. Champignyju, francoskemu častniku in svetovnjaku sem dal po večini glasbo, ki se mi je videla bolj tuje orijentirana, medtem, ko so Minka, Janko, starši, predvsem pa prekrasni komični par Štrukelj-Rajdl dobili vse, kar je zvenelo domače.

Delo je nastalo ravno v obratni smeri kot se navadno dogaja pri takih zadevah. Ker je bil glasbeni material že podan, se je moral (seveda po določenem načrtu) najprej oblikovati glasbeni del vsake scene, katera je dobila tudi takoj svoje približne pevske

MIRKO POLIČ

partije s podstavljenim približnim tekstom. Tega sva navadno v skupnih seancah z neutrudljivim sodelavcem g. Vidmarjem končno oblikovala in določila. Malokaterikrat je bilo treba radi besedila kaj spreminjati. V tem pogledu je libretist bil naravnost fanatičen, ter je tako dolgo iskal in tvoril, dokler ni našel pravega tekstovnega izraza za vsako frazo. Vzporedno s tekstom je nastajala tudi inštrumentacija, pri kateri se nisem zadovoljil, da bi se v splošnem prilegala nastrojenju posameznih prizorov, temveč sem skušal poudariti in zadeti smisel besedila. Poleg prikrojitve samega libreta je mogoče ravno inštrumentalna stran tega dela največja novina.

V novi inštrumentalni obleki zvenijo tudi sicer malo ali nič spremenjene glasbene fraze včasih kot popolnoma nove misli in marsikatera »nova melodija« bo s tem razložena. Vendar pa bo tudi za poznavalca dosedanjega »Slavčka« res marsikaj novega, kar je bilo sedaj uporabljeno iz delov stare partiture, ki so bili doslej izpuščeni. Pri narodnih pesmih sem se omejil na najnujnejše, da poudarim lokalni kolorit. Pač pa sem po potrebi črpal tudi iz drugih Foersterjevih del, posebno iz »Vodnikovega venca«, katerega napevi so mi kot aluzija na Ilirsko dobo, v katero je novi Slavček premeščen, prav dobrodošli. Posebno sem uporabil omenjeno delo v III. finalu, kjer smo iz tedanje dobe porabili originalni Napoleonov manifest in pa Vodnikove besede Iliriji.

Narodopisna scena istega dejanja pa bo pridobila na pristnosti po tem, da so v dejanje vpleteni starodavni običaji planšarskega godu.

Spremembe so zelo temeljite in korenite. Opravljeno delo je ogromno. Upajmo, da ne bo zaman, temveč, da bomo z novim »Slavčkom« dobili sicer opero za vsakdanjo potrebo, ki se bo vključila kot delo, zraslo na naših tleh, v železni operni repertoar, da pa nas ga ne bo treba biti sram. Kajti v tehničnem pogledu, naj si bo v tekstovnem, arhitektonskem, inštrumentalnem ali vokalnem je delo čisto in dognano.

M. Polič.

Anton Foerster

Skladatelj »Gorenjskega slavčka« je bil rojen pred 100 leti, dne 20. decembra 1837. v Osenicah pri Jičinu na Češkem. Njegov oče Josip Foerster je bil znameniti kantor in ljudskošolski učitelj, ki je v tem dvojnem poklicu deloval nad 50 let v Osenicah. Iz te družine so se posvetili glasbi tudi drugi potomci, med katerimi sta dosegla velike uspehe Antonov starejši brat Josip, ki je postal stolni kapelnik pri sv. Vojtehu v Pragi, in Antonov nečak Josip Bohuslav, pomembni češki skladatelj in predsednik Akademije znanosti in umetnosti v Pragi. Josip Bohuslav Foerster je posebno znan po svojih simfoničnih skladbah in operah. (Njegova »Eva« je bila uprizorjena tudi v našem gledališču.) Napisal je tudi znani »Nauk o harmoniji«, ki je bil preveden v več jezikov.

Anton Foerster je študiral najprej na gimnaziji in je po maturi l. 1858. stopil v cistercijanski samostan v Višebrodu. Še pred potekom enega leta je izstopil in se vpisal v Pragi na univerzo, kjer je l. 1863. dovršil pravo. Že med tem, ko je v Pragi študiral pravo, je poučeval v Smetanovem zavodu; s Smetano je živel v prijateljski vezi in se mnogo gibal v praških umetniških krogih. Njegovi osebni stiki s češkimi skladatelji Bendlom, Prohasko in Smetano so vplivali, da se je Anton Foerster posvetil glasbi in jo izbral za svoj življenjski poklic. Dve leti potem, ko je v Pragi dovršil jus, se je preselil v naše kraje in jih izbral za svojo drugo domovino. Od l. 1865. do 1867. je živel v Senju, odkoder je prišel v Ljubljano. Tu je bil najprej kapelnik pri »Dramatičnem društvu« in pevovodja Čitalnice, od l. 1868. dalje pa regens chori v ljubljanski stolnici. Poučeval je glasbo na gimnaziji in na orglarski šoli in vzgojil vso takratno generacijo naših organistov. Težišče Foersterjevega glasbenega udejstvovanja je bilo v cerkveni glasbi, ki jo je dvignil na dostojno umetniško višino, kljub nasprotnikom in kljub nerazumevanju odgovornih činiteljev. Foerster je bil med prvimi glasbeniki v prestolnici Slovenije, s temeljitim tehničnim znanjem in umetniškim okusom, ki je zastavil vse svoje moči in vse svoje znanje v dobro napredku naše glasbene kulture. V borbi za čistost umetniškega izraza in proti šarlatanstvu je moral pretrpeti marsikatero grenko,

dokler ni »dobra stvar počasi zmagala«, kakor je nekoč sam rekel. Anton Foerster pripoveduje v Iz. Cankarjevih »Obiskih« sledeče o tistih časih:

»Leta 1867. sem dobil od dr. Ludvika Proháske poziv, naj grem v Ljubljano za pevovodjo Čitalnice. Politične razmere na Kranjskem so bile takrat jako žalostne: Slovenci so bili izgubili vse, vladali so Nemci; javno slovensko življenje se je moralo boriti s tisoč neprilikami. To je vplivalo tudi na zbor Čitalnice, ki je jel razpadati; uradniki so izstopili, da se ne zamerijo, druge so premeščali. Vodil sem tudi slovensko opero in opereto v starem gledališču. Igrali so ob nedeljah popoldne. Takrat sem inštrumentiral opero »Kralj Vondra XXVI.«, ki jo je sestavil iz raznih imenitnih arij dr. Illner v Brnu.

Leta 1867. je bilo ustanovljeno »Cecilijino društvo«, pri čemer je bilo tudi veliko nasprotstva.

Ko smo prvič peli v stolnici pri polnočnici vse latinsko, se je začel boj zoper mene. Napadal me je zlasti Alešovec v »Brenclju« in »Slovincu«, zagovarjala pa sta me župnika Aljaž in Bernik v »Slovenskem Narodu«. Quae mutatio rerum — kajne! Alešovec mi je očital, da vpeljujem husitsko petje, da se ne poškopim z blagoslovljeno vodo, kadar pridem v cerkev, da sem skop in nemškutar. In rajni pesnik Resman je pisal o meni: »V središču Slovenije, v belej Ljubljani, v šoli in cerkvi je glasba v rokah tujcu, nehvaležnemu izdajalcu — praktičen kruhoborec, ta pri nas igra glavno vlogo!« — Takrat nisem užil mnogo veselja, pač pa veliko bridkosti. Ob času Alešovčevih napadov so celo branjevke vpile za menojo na cesti: »Lajzon, lajzon!« Dasi sem imel nekaj prijateljev, ki so mi zaupali, me zagovarjali in podpirali, je postalo boljše šele tedaj, ko je postal Pogačar škof.«

»Ko sem komponiral svojo opero,« pripoveduje Foerster dalje, »sem bil preobložen z delom, da sem pisal pred kosilom, po kosilu in popoldne v kavarni pri kavi. »Gorenjskega slavčka« sem že komponiral v novem genreu. (Po načelih glasbene drame.) Vsaka oseba govori tako, kot ji pristoji. Krčmar poje drugače kot vitez in hlapec drugače kot kralj.«

Čeravno je bilo težišče Foersterjevega dela v cerkveni glasbi, je doživel največjo poljudnost z opernim delom »Gorenjski slavček«. Z njim je ustvaril prvo folklorno slovensko opero in z njo je »začrtal osnovnico slovenski narodni operi«. Njegova druga opera »Dom in rod« (v 5. dejanjih), še ni bila uprizorjena. Foerster jo je predelal iz svoje spevoigre »Materin blagoslov«. Med njegova odrska dela spada tudi mladinska igra »Lelja«, za katero je Foerster zložil glasbene točke. Pomembna je Foersterjeva simfonična slika za soli, zbor in orkester »Turki na Slevici«, ki spada med klasična dela starejše šole. Med njegovimi številnimi zbori so posebno znani »Njega ni«, »Spak«, »Povejte ve planine« in »Ljubici«. Foersterjeva delavnost je bila izredno velika. V razvoju slovenske glasbene umetnosti je Foerster igral važno vlogo in je v njej zapustil močne sledove. Slovencem je dal mnogo posvetnih in cerkvenih skladb, učil je več generacij petja, ustanovil je orglarsko šolo, v kateri je vzgojil nešteto organistov, v stolnici je nad 40 let vodil cerkveno petje in uveljavil cecilijanska načela, urejeval je »Cerkveni glasbenik«, dirigiral je zборе in orkestre. Vse njegovo delo je bilo prežeto z umetniško resnobo. Svoje izredno plodovito življenje je zaključil l. 1926. v Novem mestu, kjer je preživel jesen svojega življenja. Pokopan je v Ljubljani pri Sv. Križu.

Vsebina

I. dejanje.

Nedelja v zgodnji pomladi leta 1809. Pozorišče: vas Begunje na Gorenjskem. Trg v bližini cerkve.

Zbrani vaščani tik pred odhodom k litanijam o popoldanski uri pojejo »Zdravo Marijo« in prosijo za mir in za rešitev svojih bližnjih, ki so na vojski. S temi prošnjami odidejo v cerkev, kjer se nato vrši pobožnost. Na izpraznjeni oder prihiti Rajdl, za njim prisopiha grajski oskrbnik Štrukelj. Zamudila sta, vaščani so že

vsil v cerkvi. Zamudila sta, kajti pred prihodom Francozov, ki jih vsak čas pričakujeta, sta hotela izvesti svojo spletko z Minko — »gorenjskim slavčkom«, za katero se poteguje stari, debelušni Štrukelj. Hotela sta izrabiti ta čas medvladja, da bi Minko kratkomalo vzela staršem, češ, da je Francozinja in samo rejenka, hčerka francoskega častnika, ki je imel pred 12 leti, se pravi leta 1797., res svojo hčerko nekaj časa v reji pri Minkinih starših. S tem načrtom sta hotela staršem vzeti Minko in jo spraviti na grad, toda zdaj sta zamudila, kajti že se oglasi francoska tromba in previdna strica se rajši skrijeta.

Z vojaško pesmijo primaršira francoska okupacijska četa in z njo kapitan Champigny. Vas je prazna, treba je počakati, da pridejo ljudje iz cerkve. Champigny postane pozoren na Minkin glas, kajti dekle poje pri pobožnosti solo. Kapitan se želi seznaniti z njo.

Medtem se litanije končajo, ljudje pridejo iz cerkve. Ko jih Champigny po prvem strahu pomiri, jim napove okupacijo. Tedaj se prerine skozi gnečo Štrukelj z Rajdlom in kot maire pozdravi zmagovalce. Kapitan se zahvali in takoj povpraša po pevki s čudovitim glasom. Štrukelj se dela neumnega, dokler Champigny sam ne spregovori z dekleti in jim preizkusi glasove. Toda njegovega slavčka ni med njimi. Nato odide z vojaki v grad. Štrukelj in Rajdl ostaneta in pokličeta Minkine starše ter jima razložita, da mora Minka k Štruklju. Mati se brani, oče pa bi rad uglednega zeta, zato privoli, zlasti ker mu oskrbnik plača »rejnino« za vseh 12 let. Sklep povedo tudi Minki, ki se žalostna, toda brez pomoči poslovi od staršev. Odrasli stopijo v hišo, da uredijo račune, Minka ostane, da si pomiri srce. Med njeno tožbo se v temi pritihotapi k nji njen dragi — Janko, ki služi v avstrijski armadi. Veselje in žalost tega srečanja, zgodba njegovega prihoda. Nato jo vabi s seboj, kajti na koroški strani ima Janko sestro, kjer bi Minka lahko brez nadlege počakala do konca vojne. Minka se že odloči, da pojde z njim, ko ju zaloti Rajdl, ki pokliče še Štruklja. Možaka dvigneta krik, češ, špijon! špijon! Priteče francoska straža, kapitan, nastane zmeda, vojaki steko za Jankom, ki pobegne. V pogovor med Štrukljem in Champignyjem, ki govorita o špijonu, se vmeša Minka, da bi branila Janka, in Francoz najde in spozna svojega »slavčka«. Dekle pa se

opogumi in ga prosi za pomoč zoper Štruklja. Zdaj morata oskrbnik in njegov pisar z besedo na dan, povesta mu zgodbo o francoski »rejenki«, ki jo Champigny izrabi za to, da Minko kot »Francozinjo« sprejme pod svoje pokroviteljstvo. Štrukelj se je opeknil, vaščani se mu s tiho popevčico posmehujejo. Na Champignyjev poziv se ljudje odpravljajo domov, tedaj pa se od daleč zasliši Jankova pesem: »Dekle povej, povej...« — in zastor pade.

2. dejanje.

Nekaj mesecev pozneje v istem kraju, toda v gradu.

Na prazno pozorišče priteče francoska marketenderica Ninon in zatrobi alarm. Zbero se vojaki in Ninon jim prebere iz Moniteurja najnovejša poročila. Zmaga, premirje. Razdeli jim tudi pošto, nakar vsi s pesmijo odidejo.

To pesem prestreže še Štrukelj, ki pride zelo nejevoljen, kajti Francozi mu v Minkini zadevi ne gredo v račune. Za njim se priplazita Minkin oče in Rajdl, ki sta zelo razburjena zaradi napoi razumljivih novic. Upata, da ne bo več veljalo: »Vive la France«, temveč »Živel Franc«. To si razodenejo močje v bistrem tercetu. V tem upanju, da bodo Francozi odšli, naroči Štrukelj Rajdlu, naj poišče Minko in jo pregovori, da bi se pobotala s Štrukljem, dokler je čas. Daljni koraki preplaše pogumne močje, da se razbeže. Iz grada prihiti vsa razburjena Minka v gosposki obleki. Zoprna ji je, kajti ostati hoče Gorenjka in živeti kakor je vajena. Zanj pa pride Champigny, ki jo miri in vabi v svet po slavo, stran od tega Štrukljevega nadlegovanja, za klicem njenega plemenitega daru. Hrepenenje po daljnih, lepih zemljah se oglasi v Minki, pomiri se in na kapitanovo prošnjo zapoje francosko romanco »Le roi de Castille«, s katero jo je ta ljubitelj muzike učil peti. Zadovoljen je z uspehom. Tedaj ga pokličejo, češ, da je prišel kurir z važnim sporočilom. Pred odhodom imenuje Minko po francosko: Manon. To ime spomni Minko na njeno nekdanjo francosko »sestrico«. Spomni se je z otožno pesmijo. Tedaj se ji približa Rajdl s Štrukljevim naročilom. A prekine ga Ninon, ki priteče in se prične norčevati iz njega.

Zaplete ga v pogovor, v katerem prične Rajdl malce dvolično igrati, da si se popravi, ko zapazi, da Štrukelj prisluškuje. Ta pa ga le spregleda in ga srdito ošteje, češ, da mu je vse pokvaril. Dekleti pa se ponorčujeta iz obeh možakarjev in s smehom odideta. Za njima tudi preplašeni Rajdl. Štrukelj, ki ostane sam, toži nad nehvaležnostjo sveta in stresa v onemogli jezi mogočne grožnje, dokler klavrno ne odide tudi on.

Po njegovem odhodu se vrne Ninon z dekleti, ki hočejo izvedeti od nje novice. Pridruži se jim Rajdl, ki je pravkar zvedel, da se je vrnil Janko, česar ne more umeti, in ki bi zdaj rad kaj ujel o položaju, da bi se znal ravnati. Toda Ninon ga izzove, naj sam pove, kar ve. Njegovim novicam se Ninon samo smeje.

Ko se oder izprazni nastopi Janko, ki se je vrnil že kot ilirski državljan. Pozdravi dom in odhiti k Minki, ta pa pride z druge strani s svojo materjo, ki naj bi ji svetovala, ali naj uboga Champignya in naj odide v svet. Mati pa je prinesla Štruklju »alimente« nazaj. Med njunim prizorom zapoje tromba: Alarm. Zbero se vojaki in vaščani, ki jim Champigny oznani mir in ustanovitev Ilirije. Med veseljem, ki ga povzroči vest o miru, se pojavi med vaščani Štrukelj, ki ga novica osupne. Za njim nastopi še Janko, ki ostrmi, ko ugleda Minko v gosposki obleki. Ljubosumnost in žalost ga premagata. Zavrne jo jezno in obsodi. Tedaj pa se Štrukelj zave nove nevarnosti, ki mu preti pri Minki, povzdigne glas in javi francoskemu častniku, da je Janko tisti špijon, ki so ga prvi večer njihovega bivanja v tem kraju prepodili. V obupu in jezi Janko potrdi, da je bil špijon, toda »za najdražjo stvar«. Champigny izpregleda položaj, toda ker se Janko obtoži sam, ga da zapreti, da si ga Minka in vsi, razen Štruklja in Rajdla prosijo za milost.

3. dejanje.

Pozorišče kakor v prvem dejanju. Dan, dva po drugem dejanju.

Dan uradne proslave na novo ustanovljenih Ilirskih provinc.

Vaščani, ki so se zbrali k proslavi, hvalijo mir. Med njihovo pesmijo se oglasi iz daljave petje planšaric, ki ženejo živino s hribov.

Ko dekleta pridejo, planšarski običaj in veselo rajanje, balet. Nato se vsi odpravijo proti gradu. Champignyju naproti. Iz hiše stopijo Minka, oče in mati. Stara dva tolažita dekleta in ji vzbujata upanje. Ko se umaknejo, pride Štrukelj. Možno čuti, da je prišel odločilni trenutek. Razburjen je in nemirne vesti. Pomaga si spet z mogočnimi in samozavestnimi grožnjami. — Priteče Rajdl in pove, da vojaki ženo Janka. Štrukelj ve, da bo sedaj prišlo do sodbe, a pogreši dokumente, ki mu jih mora iti Rajdl iskati. Štrukelj pa se skrrije, preden vojaki pripeljejo Janka, ki ga postavijo s stražo k sramotnemu stebru. Ko pride k njemu Minka, se sporečeta, toda Janko se preveri, da ga dekleta še vedno ljubi. Štrukelj pa si mane roke nad tem sporom.

Medtem se vrnejo vaščani z vojaki in Champignyjem, ki hoče pred proslavo urediti stvar z Jankom. Prične se sodba, in sicer z Jankovo izpovedjo. Zdaj govori resnico. Nato dobi besedo Štrukelj kot glavni tožnik. Njegova obtožba je zmedeno zatrjevanje brez dokazov in njegova zmeda je še poudarjena zaradi tega, ker čaka na Rajdla in na dokumente o Minki. Naposled jih Rajdl prinese. Dokažejo naj on in njegovi »dokumenti«. Njuno skupno dokazovanje je podobno Štrukljevemu. Champigny se jima posmehne, kajti kot odgovor na njegovo poizvedovanje po Manoni Moncasséjevi, francoski rejenki, je dobil odgovor od nje same z lepim darom za Minko. Nato oprosti Janka in poslednjič vpraša Minko, ali noče na pot slave. Minka odkloni njegovo ponudbo; ostala bo rajši doma, pri Janku. Prizor, v katerem se zaljubljenca pobotata, gane tudi Štruklja: »Imejta se otroka!« Obdari ju, s čimer si spet pridobi srca vaščanov. Pritrdi mu tudi Rajdl.

Sredi splošnega veselja pride sel z uradnim listom. Ko ga Champigny pregleda, povzdigne glas in prebere Napoleonov proglas o ustanovitvi Ilirije. Nato povzame z Vodnikovimi besedami: »Napoleon reče: Ilirija vstan'!« Vaščani se mu pridružijo. Radost in praznično razpoloženje se stopnjujeta v »potrkan ples«, ki zaključuje »Gorenjskega slavčka«.

J. Vidmar.

Razno

Smetanova »Prodana nevesta« je bila letos (25. V.) prvič izvajana v Leningradu (Malo gledališče).

*

Milanska opera ima v letošnjem sporedu naslednja nova dela: Camusso »Margerita da Cortona«, Wolf-Ferrari: »Stirje grobjani«, Giordano »Marcella«, Mascagni »Silvano«.

*

Richard Strauss je zložil opero »Dan miru« (Friedenstag) na liberto Jos. Gregora. Opera bi morala biti izvedena že letos na Dunaju, pa so njeno prvo uprizoritev odložili na prihodnjo sezono v Monakovem. Drugo odrsko delo na katerem dela slavni skladatelj je »Dafne«; premiero bo imelo v Draždanih.

*

Nedavno umrli italijanski skladatelj Respighi, avtor opere »Plamen« je v zapuščini ostavil dve neznani operi »Mlin« in »Marija Viktorija«. Nedokončano opero »Lukrecija« je dovršila in instrumentirala skladateljeva vdova.

Prihodnji operni spored

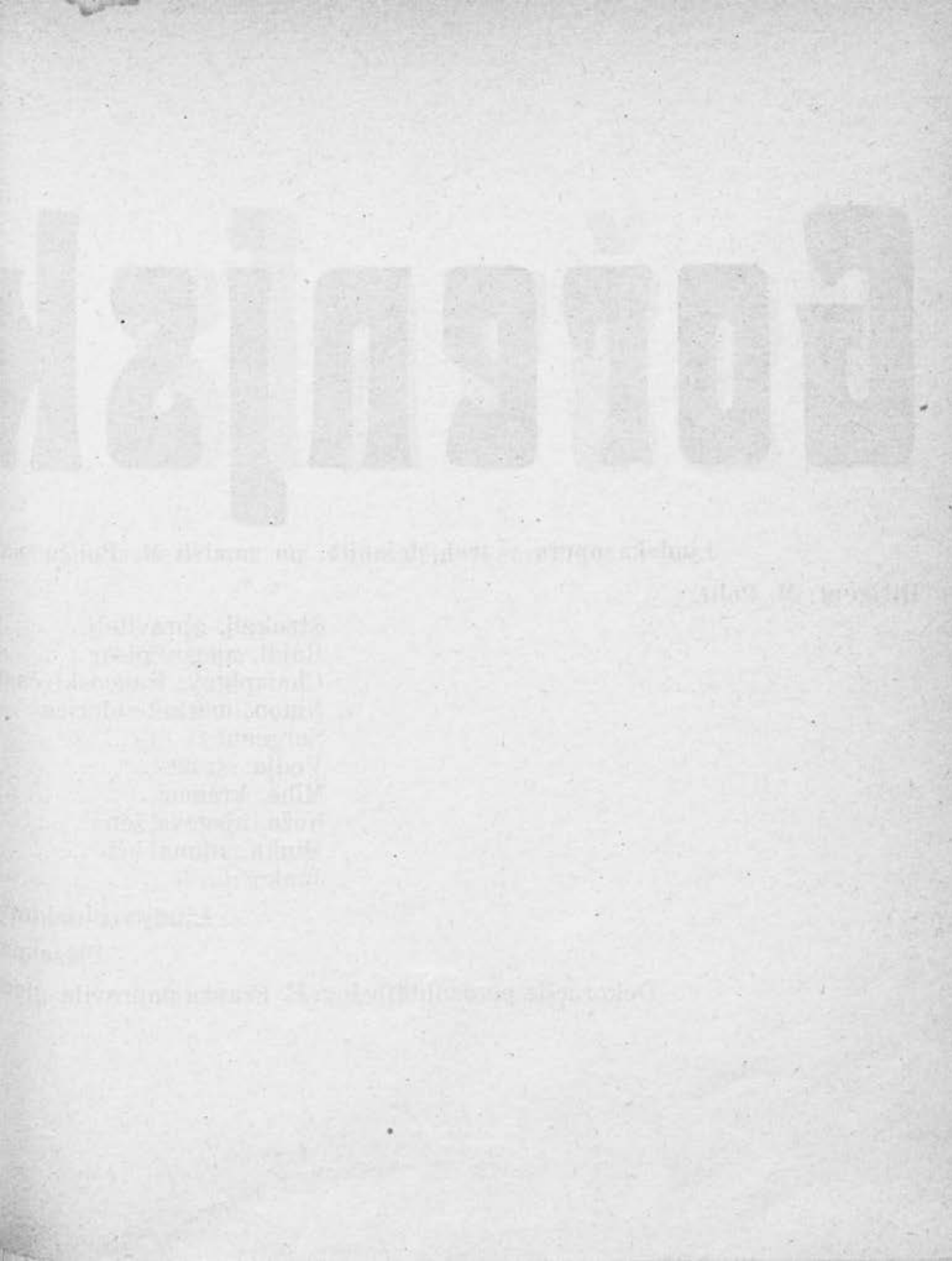
V prihodnjem tednu bo uvrščena v spored našega gledališča izvirna slovenska opereta »Ančka«.

Libreto je napisal Samec, glasbo je zložil Dobeic.

V glavnih vlogah bodo nastopili gg. Ribičeva, Poličeva, Smerkolova, Japlova, Gorski, Peček, Zupan, Frelih, Rus in Simončič.

Opereto bo režiral prof. O. Šest, dirigiral D. Žebre.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Zupančič. Urednik: Matija Bravničar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Gorenjski slavček

Ljudska opera v treh dejanjih, po zamisli M. Poliča napisal J. Vidmar, glasbeno po A. Foersterju preuredil M. Polič.

Dirigent: M. Polič.

Režiser: prof. O. Šest.

Štrukelj, upravitelj	J. Betetto k. g.
Rajdl, njegov pisar	S. Banovec
Champigny, francoski častnik	V. Janko
Ninon, marketenderica	Št. Poličeva
Sergeant	F. Hvastja
Vodja straže	J. Rus
Miha, krčmar	A. Kolacio
Neža, njegova žena	F. Golobova
Minka, njuna hči	K. Vidalijeva
Janko	I. Franci

Ljudstvo, dekleta, fantje in francoski vojaki.

Plese naštudiral P. Golovin.

Dekoracije po osnutkih ing. E. Franza napravila gledališka slikarna, nove kostime A. Pirman in F. Remškar.

